

Ki felelős?

VISSZHANG - LXV. évfolyam, 40. szám, 2021. október 8.

Több aktuális kérdéshez kapcsolható Magyar László András szarkasztikus írása (*Egészséges élet, ÉS*, 2021/39., szept. 30.), mely egyszerre kritizálja az egészségüket védő egyéneket és azokat, „*akik azt állítják magukról, hogy e szent egészséget meg tudják védeni vagy helyre tudják állítani*”.

Mire jó az egészséges élet? Ha nem tehetem azt, amit akarok, azaz kedvemre eszem-iszom, és hozzá még dohányzom is, akkor nem érdemes élni – olvasható ki az egészségre törekvést túlzónak beállító írásából. Azt sugallja, nem éri meg egy egész életen át az egészséget óvni, hiszen akik ezt teszik, „*végül százhusz évesen, szellemileg kissé leépülve és némileg magatehetetlenül, ám többnyire makkegészségesen*” halnak meg. Valóban, akinek életét az eszem-iszom-dohányzom teszi ki, annak a várhatóan rövid földi pályafutása során felesleges egészséges életre törekednie. Azonban, aki másfajta élvezetre, sikerre is vágyik, annak az egészség előfeltétel: bármit akar is megtenni, abban gátolja megromlott egészsége. Akinek minden mozdulatra derekába nyilall a fájdalom, annak figyelme beszűkül, lelki ereje meggyengül, és bármilyen célja volt is, helyére egyedül a fájdalom megszüntetése kerül. (Ilyen probléma egyébként becslések szerint minden 7. magyarnál előfordult 2019-ben, lásd Institute for Health Metrics and Evaluation, GBD 2019, vizhub.healthdata.org.) Akinek fáj a feje, náthás vagy más betegség kínozza, kevésbé tudja családi és munkahelyi szerepeit ellátni, nyilvánvalóan rosszabbul teljesít. Az egyéni nehézségek végül társadalmi szinten összegződnek: a munkaképes, saját becslés szerint a 30–64 éves magyarok megromlott egészsége a GDP 4 százalékát meghaladó gazdasági veszteséget okozott az országnak 2019-ben. Akár egyéni, akár társadalmi szempontból nézzük, mégiscsak érdemes az egészséget védeni és helyreállítani.

Magyar szerint „*a testi egészségre káros viselkedést*” az állam önkényesen bünteti, fittyet hányva az egyén szabadságjogaira. Az utóbbi hónapokban sok országban tiltakoztak hasonló meggyőződésből amiatt, hogy az állam előírja, ki hogyan védje járvány idején egészségét vagy védekezzen a vírus ellen. Magyar felhőborító példaként hozza fel, hogy egyes országokban „*azokat az egészségügyi dolgozókat, akik nem voltak hajlandók magukat beoltatni, elbocsátották állásukból*”. Az ilyen és hasonló nézeteket vallók megfelelkeznek két lényeges szemponttól, amelyek alapján az egészség megőrzése és védelme ügyében téves a szabadságjogokra hivatkozni. Az egyik az egyén és az állam közötti „*szerződés*”, a másik a súlyos információs aszimmetria.

A csoportokban élő emberek ósidők óta kötelesek betartani a csoport írott és íratlan szabályait, az azokat áthágókat megbünteti vagy kiveteli a közösség. Az elvárt normákhoz igazodás a csoport „*túlélésének*” tapasztalatokon nyugvó feltétele. (Így van egyébként az állatvilágban is.) A társadalmakba szerveződött állampolgároknak ugyancsak szabályok írják elő, mit szabad, mit nem és mit kötelező tenniük. Jogszabályok írják elő számukra például az adófizetést, a kötelező iskolalába járást, és hagyományok, szokások szabják meg, hogyan viselkedjenek hétköznap vagy ünnepeken. A közösséget képviselő állam által előírt járvány elleni intézkedések ugyanebbe a körbe tartoznak, és vitatni legfeljebb azok szakszerűségét lehet, de a jogosságát nem észszerű.

A szakszerűséget megítélni azonban éppen a laikusok – a megnevezésük is mutatja – nem képesek. Az információ döntően és aszimmetrikusan a szakembereknél van. Magyar és mások emiatt ítélik meg tévesen azokat az állami intézkedéseket, amelyek a dohányzás, az elhízás visszaszorítását célozzák. Nem is érti Magyar, hogy a cigarettacsomagoláson látható riasztó képek analógiájára „*az autókra miért nem kötelező baleseti sérüléseket ábrázoló képeket ragasztani*”. A dohányzás több mint 27 ezer magyar halálát okozta 2019-ben, ami Jászberény vagy Ajka népességével összevethető veszteség. Közlekedési

balesetben abban az évben 720-an haltak meg (KSH, tájékoztatási adatbázis, statinfo.ksh.hu).

Megjegyzem, láttam elrettentésre kiállított ronccsá tört autót USA-beli gimnázium előtt, hasonló céllal magyar utak mellett is feltűntek már a balesetek következményeit jelző plakátok. A súlyfelesleg okozta betegségek 20 ezernél több áldozatot követeltek az országban 2019-ben. Ez talán elég indok a többek által feleslegesnek ítélt, a túl sok cukrot és sót tartalmazó élelmiszerekre kivetett „chips”-adóra.

Az információs aszimmetria fenntartásában különösen érdekelt a globális élelmiszeripar és dohányipar. Ehhez szinte felfoghatatlan anyagi erőforrásokkal rendelkeznek: az előbbi tavaly több mint 8 trillió, az utóbbi 7-800 milliárd dollárnyi bevételt ért el (www.statista.com). Összevetésképpen, a hazai GDP 155 milliárd dollár volt. „Sikerükre” utal, hogy az ultrafeldolgozott élelmiszerek, mint a csirkefalatok, a reggelihez ajánlott édes gabonapelyhek vagy a bolti készételek fogyasztása világszerte emelkedik, ahogy az elhízottak és a cukorbetegségek száma is. Látható, az élelmiszer- és dohányipar erőfeszítései nem hiábavalók, és ez vezet el a címben feltett kérdéshez: ki felelős az egészségünkért?

A válaszhoz figyelembe kell vennünk, hogy az egyén neveltetésével, a családból hozott szokásaival és az iskolában szerzett tudásával szemben ott áll a globális nagygyűk tukmálása: az érzelmeinkre ható reklámok, a folyamatos akciók, a boltban szemünk elé tolt, csábító csomagolású áruk. Mindemellett ott vannak még a termékek ártalmasságát a médiában cáfoló vizsgálatok kétes eredményei, melyeket az ipar által megvásárolt kutatók állítanak elő. Ez aztán az aszimmetria! Ezt a hátrányt csak az államok képesek jogszabályokkal csökkenteni (angolul találóan „sin tax”-nak nevezik), és teszik egyre gyakrabban a tengerentúlon és Európában is. Így a kérdésre, ki felelős az egészségért, a válasz: döntően az állam, különösen az egészségügyi, szociális, oktatási, gazdasági ágazataival, és az egyén, családjától, iskoláitól erősen befolyásolva. Természetesen a szakértők is, akik felelőssége a hiteles tájékoztatás. Célszerű jogszabályok ajánlása és a már meghozott intézkedések eredményességének értékelése. De ne feledkezzünk meg a közírókról sem! Az ő felelősségük az egészség értéke mellett kiállni, hiszen az az egyik, ha nem a legfontosabb előfeltétele a boldog életnek. Pontosabban, az egészség maga a boldog élet.

(A szerző népegészségügyi szakértő)